

TÜRKİYE

Mayıs 2002'den bu yana önemli gelişmeler

12 Mart 2003'te TBMM Mayın Yasaklama Anlaşması'na katılım için gerekli yasal düzenlemeyi kabul etti ve yasa daha sonra cumhurbaşkanı tarafından imzalandı. 3 Mayıs 2003'te Türkiye ve Yunanistan Dışişleri Bakanları ortak bir açıklama yaparak anlaşmayı eşzamanlı olarak uygulamaya sokacaklarını duyurdular. Yine Mayıs 2003'te silahlı kuvvetlerinin, mayın stokunun imhası için planlama yapmaya başladığı bildirildi. Türkiye Bulgaristan sınırının Türkiye yakasında mayın temizliğinin 2002 ortasında tamamlandığını bildirdi. Diğer yerlerde temizlik devam ediyor. Hükümet, 2002'de 21 yeni mayın kurbanı olduğunu açıkladı, bu rakam 2001'de 58'di. 26 Nisan 2003'te Mayısız Türkiye ilk ulusal konferansını İstanbul'da gerçekleştirdi.

Mayın Yasaklama Politikası

Türkiye Cumhuriyeti Mayın Yasaklama Anlaşması'nın imzacısı değildir. 12 Mart 2003'te TBMM anlaşmaya katılım için gerekli yasal düzenlemeyi onayladı. Yasa Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından imzalanarak 15 Mart'ta Resmi Gazete'de yayınlandı.(1)

6 Nisan 2001 tarihli anlaşmaları uyarınca, Türkiye ve Yunanistan, anlaşmanın imzalanması ve onaylanması süreçlerini BM nezdinde eşzamanlı olarak yürütecekler.(2) 3 Mayıs 2003'te iki ülkenin Dışişleri Bakanları biraraya gelerek Türkiye ve Yunanistan'ın anlaşmayı eşzamanlı olarak imzalayarak onaylayacaklarını ilan ettiler.(3) Bunun için bir takvim açıklanmadı.

İmzacı devletlerin Eylül 2002'deki dördüncü toplantısına Türkiye gözlemci olarak katıldı. Türkiye'nin Cenevre'deki daimi BM Temsilcisi Murat Sungar, Türkiye'nin güvenlik durumunun 1997'de anlaşmayı imzalamasına engel oluşturduğunu ancak diğer önlemlerin alındığını ve en kısa zamanda imza sürecinin tamamlanacağını ifade etti.(4)

Kasım 2002'de Türkiye, BM Genel Konseyinin 57/74 sayılı Mayın Yasaklama Anlaşması'nın evrenselleştirilmesi ve uygulanması çağrısı yapan kararına evet oyu verdi. Genel Konseyin Birinci Komite toplantısında Türkiye, anlaşmanın insani hedeflerine bağlılığını tekrarladı.(5)

Türkiye Şubat ve Mayıs 2003'te Daimi Komite toplantılarına katılarak; Türkiye'deki mayın sorunu, mayın temizlik operasyonu, kurbanlar ve hizmetler konusunda detaylı bilgi verdi.

Türkiye Konvansiyonel Silahlar Konvansiyonu'nun (CCW) imzacıları arasındadır. Nisan 2003'te CCW ve II. Protokolün onaylanmasının "son aşamaya ulaştığını" bildirdi.(6) Türkiye protokolde imzası olan devletlerin 11 Aralık 2002'deki Dördüncü Yıllık Konferansına katıldı.(7) STK Faaliyetleri

Ulusal mayın yasaklama kampanyası Mayısız Türkiye, Landmine Monitor Report 2002'de yeralan Türkiye raporunu tercüme ederek yurt içinde dağıttı. Kampanya ayrıca Irak'ta savaş olasılığını protesto ederek birkaç insiyatifin içinde yer aldı ve mayınların siviller üzerindeki etkisini vurguladı. 26 Nisan 2003'te kampanya mayınlar üzerine ilk ulusal konferansını İstanbul'da, İsveç Mayın Yasaklama Kampanyası ve Medico International'ın finansal desteğiyle gerçekleştirdi. Aralarında İmzacı Devletlerin Dördüncü Konferansına başkanlık eden büyükelçi Jean Lint ve ICBL'nin bir temsilcisinin de olduğu 60 kişi katıldı.

Ambassador Lint konuşmasında: "Türkiye'nin anlaşmayı imzalaması bölgesel olarak önemli bir rol oynayacaktır çünkü doğu ve güney sınırındaki birçok ülke halen Konvansiyonun

dışındadır”(8) dedi. Konferans, Türkiye ve Yunanistan’ın en kısa zamanda ve mutlaka Eylül 2003’teki Beşinci İmzacı Devletler Konferansından önce anlaşmanın uygulamaya sokulması için bir çağrı yaptı. Olay basında geniş yer buldu.

2002 yılında oluşturulan İnsan Hakları Derneği Mayın Komitesi (İHD) ilk raporu olan “İHD Türkiye Mayın Raporu”nu 8 Kasım 2002’de Ankara’da bir basın toplantısıyla açıkladı.(9)

Üretim, Transfer, Stoklama ve Kullanım

Mayın üretimi 1996 tarihli ulusal mayın satış ve transferi moratoryumu çerçevesinde durduruldu. Mart 2002’de ihracat moratoryumu sürekli hale getirildi. Türkiye mayın stoku hakkında bilgi vermiş değil, bunun önemli bir miktar olduğu sanılıyor. Mayıs 2003’te Türkiye, silahlı kuvvetlerinin mayın stoklarını imha için planlamaya başladığını ve Mayın Yasaklama Anlaşması’nın onaylanması ile imha sürecinin başlayacağını açıkladı. Mayın stoku imhasının anlaşmanın öngördüğü dört yıl içinde tamamlanacağına inandığını belirtti.(10)

Türkiye, 26 Ocak 1998’de Genel Kurmay Başkanı’nın bu yönde talimat vermesinden buyana topraklarına mayın döşemediğini bildirdi.(11)

Mayın Sorunu

Mayıs ve Haziran 2002’de Türk yetkililer 1956 ve 1969 arasında “yasadışı sınır geçimini” engellemek için 900 000 ile 935 000 arasında mayın döşendiğini açıkladılar. Bu mayınların “hepsi işaretlendi, izleniyor, telörgü veya diğer yöntemlerle sivillerin güvenliği etkin biçimde sağlanıyor” denildi.(12) Mayıs 2003’teki Daimi Komite toplantısında daha fazla ayrıntı sağlandı: 900 094 mayın döşenmiş durumda ve bunların çoğu (615419) Suriye sınırında. Ayrıca 1989 ve 1992 arasında doğu ve güneydoğu Türkiye’de güvenlik tesislerinin etrafına 39569 mayın döşenmiştir.(13)

LM daha önce mayın kirliliğinin Türkiye’nin Azerbaycan, Bulgaristan, Gürcistan, İran, Irak ve Suriye sınırları ile güneydoğu bölgelerinde yoğunlaşmış olduğunu bildirmişti.(14) Mart 2001’de Yunanistan Savunma Bakanı Türkiye’nin Yunanistan sınırında Türkiye tarafındaki mayınlara referansta bulunmuştu.(15)

İnsan Hakları Derneği Mayın Komitesi’nin Kasım 2002 raporu, güneydoğu bölgesinde belli sayıda boşaltılmış köye mayın döşenmiş olduğuna ve bu durumun göç edenlerin köye geri dönüşünü engellediğine ilişkin kanıtlar olduğunu açıkladı. Rapor, en fazla mayınlanmış bölgeleri Mardin, Şırnak, Hakkari, Siirt, Diyarbakır, Bitlis, Batman, Van ve Bingöl olarak tespit ediyor.(16) İHD Türkiye’deki çatışmanın tüm taraflarına, mayın döşenmiş alanların halka açıklanması ve hükümetin mayın tarlalarını açıkça işaretlemesi çağrısı yaptı. İHD ayrıca Türkiye’nin Mayın Yasaklama Anlaşmasını derhal onaylaması çağrısında bulundu.

Mayın Temizliği

Türkiye Daimi Komite’nin Mayıs 2003 toplantısında “kapsamlı mayın temizliğinin” 1998’de başladığını açıkladı. Mayın temizliği koordinasyon merkezleri ve temizlik ekipleri oluşturulduğunu ve bir çalışma grubunun tespit ve temizlik yöntemleri üzerinde çalıştığını bildirdi. Temizlik faaliyetine ilişkin bir program oluşturuldu. 2002’nin sonuna kadar toplam 13945 mayın temizlendi.(17)

Ortak sınırların temizlenmesi için Bulgaristan, Yunanistan, Gürcistan ve Azerbaycan’a çift taraflı anlaşmalar önerildi.(18) İmzacı Devletlerin Dördüncü Konferansında Türkiye temsilcisi, Bulgar sınırının Türk tarafının temizliğinin 2002 ortasında tamamlandığını açıkladı.(19) Benzer bir anlaşma Ocak 2003’te Gürcistan ile imzalandı ve TBMM tarafından Mayıs’ta onaylanması beklenmekteydi.

Landmine Monitor'a Ocak 2003 tarihli mektubunda, Türkiye'nin Cenevre'deki BM Daimi Temsilcisi şöyle demektedir: "Azerbaycan, Gürcistan, İran, Irak ve Suriye ile ortak sınırların belirli bölgelerinde, yasadışı geçişleri engellemek için mayın bulunmaktadır. Ancak bu mayınların temizliği... bazı bölgelerde planlama aşamasındadır diğer bazı bölgelerde ise fiili temizlik çalışması sürmektedir...Türkiye'nin güneydoğu bölgesinde terörizmle mücadele çerçevesinde ve sadece güvenlik nedenleriyle, güvenlik tesislerinin etrafında mayın kullanılmaktadır. Ancak 1998'den buyana söz konusu mayınlar bir plan dahilinde temizlenmektedir.... Ek olarak güvenlik tesislerinin etrafındaki mayınların temizlenmesinin, yaklaşık 40000 mayının toplanmasıyla 2008 yılına kadar tamamlanması beklenmektedir."(20) Öncelik 877 kilometre uzunluğundaki Suriye sınırına verilmektedir, bu sınırda 350-400 metre eninde bir şerit mayın döşeli haldedir.(21)

Ermenistan sınırının mayınsızlaştırılması kapsamında 2002 yılında 37234 metre karelik bir alanda 12774 mayın temizlendi. Çalışmalar 2003'de de devam ediyor. (22)

Mayın Eylemi Yardımı

Mayıs 2003 Daimi Komite toplantılarında Türkiye; Arnavutluk, Bosna Hersek ve Kosova'nın da dahil olduğu çeşitli bölgelerde mayın temizleme projelerine katıldığını ve NATO Barış için İşbirliği (PfP) çerçevesinde yabancı askeri personele mayın temizliği kursları açıldığını bildirdi. 2002'de Ukrayna'daki mayın stokunun imhası için PfP Vakıf Fonu'na 25000 Euro katkı yapıldı.(23)

Mayın Kurbanları

2002'de 21 yeni mayın kurbanı vakası bildirildi, bu rakam 2001'de 58'di. Türkiye'nin Cenevre'deki Daimi Temsilcisi 2001 ve 2002 yıllarındaki mayın patlaması kurbanlarına ilişkin bilgi verdi, bu mayınların Kürdistan İşçi Partisi (PKK) tarafından döşendiği öne sürülüyor.(24) 2002'deki 21 kurbandan beşi öldü ve 16'sı yaralandı. 10 asker (biri öldü, dokuzu yaralandı) ve 11 sivil (biri çocuk dördü öldü, biri çocuk yedisi yaralandı).

2001'deki 58 kurbandan 11'i öldü 47 'si yaralandı. Bunların 42'si asker (beş ölü 37 yaralı) ve 16 sivil (altı ölü ve on yaralı).

Türkiye, sınır bölgelerindeki mayınları uluslararası standartlara göre işaretlenmiş ve çitlenmiş olduğundan kazaların asgari düzeyde olduğunu ifade ediyor. Ancak "KADEK (PKK) terörist grubu tarafından döşenen mayın ve bubi tuzakları Güvenlik Güçlerine kayıp verdirilmeyi ve sivil halkı korkutmayı hedeflemektedir" diye iddia etmektedir.(25) Hükümete göre 1993 ve 2003 arasında, 299 ordu mensubu ve 289 sivil mayın yüzünden öldü, 1524 ordu mensubu ve 739 sivil de aynı nedenle yaralandı.(26) 2002'de Türk askeri mayın temizleyicilerinden mayın kazası sonucu yaralanan veya ölen olmadı.(27)

2003'te Mayın ve patlayıcı maddeler (UXO) özellikle çocukların etkilenmeye devam ettiği bildirildi.(28) Askeri kayıp bildirilmedi. Hem askeri hem de sivil kurbanlar Genelkurmay Başkanlığı Veri Toplama Merkezi tarafından kaydediliyor.(29)

İnsan Hakları Derneği Türkiye'deki mayın sorununa ve mayın kazalarına ilişkin veri toplamaya devam ediyor. İHD 2002'de 8 asker ve sivil 15 kişinin mayınlar yüzünden öldüğünü, 25 kişinin de yaralandığını açıkladı. Ayrıca patlayıcı maddeler (UXO) yüzünden yaralananlar da oldu.(30)

İHD'nin Kasım 2002 raporuna göre, Türkiye'de 1990 ve 2002 arasında 512 mayın patlaması sonucunda, toplam 838 kişi öldü ve 937 kişi yaralandı. Aynı dönemde UXO nedeniyle

gerçekleşen 146 olayda 137 kişi öldü ve 213 kişi yaralandı. 1983 ve 1990 arası döneme ilişkin veri bulunamadı. Mayın ve UXO nedeniyle yaşanan 975 olayda 244'ü çocuk ve 394 yetişkin sivil ölürken 344 asker ve 3 PKK üyesi öldü.(31)

Sağ kalanlara yardım

Türkiye'nin Cenevre'deki BM Daimi Temsilcisi LM'e verdiği bilgiye göre: "Mayın kurbanları arasında ayırım yapılmıyor. Sivil ya da asker mayın kurbanları Türk Silahlı Kuvvetleri Rehabilitasyon ve Bakım Merkezinde bedava tedavi görüyor. Türkiye'deki birçok hastane tam teşekküllü protez ve rehabilitasyon merkezlerine sahip."(32) Silahlı Kuvvetler'in rehabilitasyon merkezleri, Bursa'da (300 hasta kapasiteli) ve Ankara'da (200 hasta kapasiteli) mevcut. 2002'de bu ili merkez, 111 mayın kazası kurbanına yardım, bakım ve terapi sağladı.(33) Bursa'daki merkez 2000 yılında hizmete girdi. O zamandan beri, 1101 kişi (1005 asker ve 96 sivil), on farklı protez sağlayan bu merkezde tedavi edildi.(34) Mayıs 2003'deki Daimi Komite toplantılarında Türkiye, Ankara rehabilitasyon merkezini gösteren bir film gösterisi sundu.(35) Mayın kazasında hayatta kalan yaralılar ayrıca Dicle Üniversitesi'nde 2001'de ABD merkezli Barış için Doktorlar Kurumu'nun desteğiyle açılan protez ve rehabilitasyon merkezinde, yardım alabiliyorlar.(36)

Kasım 2002'de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ndeki bir davada Türkiye 16 yaşındaki bir çocuğun davasında Avrupa İnsan Hakları Konvansiyonunun 2. Maddesini ihlal ettiğini kabul ederek, anlaşma yoluna gitti. Güvenlik güçlerinin gözetiminde olan çocuk, Kasım 1996'da jandarmalara bir PKK militanının cesedinin bulunmasında yardım ederken mayına basarak öldü. Türkiye maddi ve manevi zarar karşılığında aileye 40000 Euro (38000 ABD dolar) tazminat ödedi. Hükümet aşağıdaki açıklamayı yaptı: "Orhan Yakar'ın durumunda olduğu üzere, yetkililerin bireylerin yaşamını korumak için önlem almaktaki başarısızlığı sonucunda gerçekleşen bireysel ölüm vakalarından ötürü, mevcut Türk yasalarının ve hükümetin bu tür olayları önleme hükmüyle uyum içinde. Başvuru sahibinin oğlunun hayatının korunmasında yetkililerin başarısız olduğu ve Konvansiyonun 2. Maddesinin ihlal edilmiş olduğu kabul edilmiştir."(37)

Dipnotlar:

1. "Anti-Personel Mayınların Kullanımı, Stoklanması, Üretimi ve Transferini Yasaklayan Konvansiyonun Kabulü" 4824 No'lu Yasa, Resmi Gazete, 15 Mart 2003
2. Cenevre BM Daimi Temsilciliği, Yardımcı Daimi Temsilci Murat Esenli'den gelen faks, 23 Nisan 2003. TBMM Dışişleri Komitesi 9 Mayıs 2002'de anlaşmaya katılımı onayladı ancak Kasım 2002'deki erken seçimler yasal prosedürün tamamlanmasını geciktirdi. 20 Şubat 2003'de tasarı Dışişleri Komisyonuna geri döndü ve tekrar onaylandı ve Meclise aktarıldı. Bkz. Landmine Monitor Report 2001, s909, LMR 2002 s 775.
3. Türkiye Daimi Temsilcisinin Ottawa Konvansiyonunda Türk ve Yunan Temsilciler adına açıklaması, Konvansiyonun Genel Durumu ve Uygulanması Daimi Komitesi, 12 Mayıs 2003, Karolos Grohman, "Yunanistan ve Türkiye- Barış içinde Yaşayalım", Reuters, 23 Mayıs 2003.
4. BM Cenevre Daimi Temsilcisi, Murat Songar'ın konuşması, İmzacı Devletler Dördüncü Konferansı, Cenevre, 16-20 Eylül 2002 (LM notları).
5. Alper Coşkun'un açıklaması, TC Temsilcisi, Birinci Komite, BM Genel Konseyi, New York, 10 Ekim 2002.
6. Murat Esenli'nin faksı, BM Cenevre Daimi Temsilcisi, 23 2003.
7. Türkiye ayrıca Üçüncü Yıllık Konferans ve Aralık 2001'de İkinci CCW Gözden geçirme Konferansı'na da katıldı, Bu LMR 2002'de hatalı olarak aktarıldı.
8. Büyükelçi Jean Lint, İmzacı Devletlerin Dördüncü Toplantısı Başkanı, İstanbul, 26 Nisan 2003.
9. İnsan Hakları Derneği, "İHD Kara Mayınları Türkiye Raporu" 8 Kasım 2002, www.ihd.org.tr
10. Türkiye'nin sunumu, Mayın Temizliği, Mayın Risk Eğitimi ve Mayın Faaliyeti Teknolojileri Daimi Komitesi, Cenevre, 14 Mayıs 2003.
11. Murat Esenli'nin faksı, 23 Nisan 2003. Türkiye'nin sunumu, Mayın Temizliği Daimi Komitesi, 14 Mayıs 2003. Önceki açıklamalar ve Kürdistan İşçi Partisi'nin geçmişteki mayın kullanımı için bkz LMR 2000 s 848-850, LMR 2002 s 756-757.
12. Türkiye'nin sunumu, Konvansiyonun Genel Statüsü ve Uygulanması Daimi Komitesi, Cenevre, 30 Mayıs 2002, Murat Esenli'den e-mail, BM Cenevre Daimi Temsilciliği, 26 Haziran 2002.

13. Türkiye'nin sunumu, Mayın Temizliği Daimi Komitesi, 14 Mayıs 2003.
14. LMR 2002 s 758
- 15 "Greek DM to Turkey: Let's Cooperate in Balkans," BHMA (Yunan-Kanada gazetesi), 23 Mart 2001, www.bhma.net.
16. İHD, "İHD Kara Mayınları Türkiye Raporu" 8 Kasım 2002.
17. Türkiye'nin sunumu, Mayın Temizliği Daimi Komitesi, 14 Mayıs 2003.
18. Murat Esenli'nin faksı, 23 Nisan 2003.
19. Murat Sungar, İmzacı Devletler Dördüncü Toplantısı, 16-20 Eylül 2002.
20. Murat Esenli'nin mektubu, 29 Ocak 2003.
21. Murat Esenli'nin mektubu, 29 Ocak 2003 ve faksı 23 Nisan 2003.
22. Murat Esenli, 23 Nisan 2003.
23. Türkiye'nin sunumu, Mayın Temizliği Komitesi, 14 Mayıs 2003.
24. Murat Esenli'nin mektubu, 29 Ocak 2003 ve faks 23 Nisan 2003. Geçen yılın LM'da yayınlandığı gibi, PKK (artık KADEK olarak da biliniyor) AB tarafından terörist bir organizasyon olarak kabul edildi. Bkz. LMR 2002 s 757.
25. Türkiye'nin sunumu, Kurbanlara Yardım ve Sosyo-Ekonomik Entegrasyonu Daimi Komitesi, Cenevre, 13 Mayıs 2003.
26. ibid.
27. Murat Eseli'nin faksı, 23 Nisan 2003.
28. Bkz. Türkiye İnsan Hakları Vakfı web sitesi www.tihv.org.tr/eindex.html.
29. Murat Esenli, 23 Nisan 2003.
30. İnsan Hakları Derneği, "İnsan Hakları Raporu 2002", www.ihd.org.tr.
31. İHD, "İHD Kara Mayınları Türkiye Raporu" 8 Kasım 2002.
32. Murat Esenli'nin mektubu, 29 Ocak 2003.
33. M Esenli Faks, 23 Nisan 2003.
34. Türkiye'nin sunumu, Kurbanlara Yardım Daimi Komitesi, 13 Mayıs 2003.
35. İbid.
36. LMR 2002, s 760
37. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi web sitesinde bulunabilir, www.echr.coe.int.